

ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

1

Η ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΟΣ ΑΠΟΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΛΑΤΙΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΔΡΟΥ
ΜΑΤΘΑΙΟΥ GRIMANI, Η ΑΝΑΘΕΩΡΟΥΣΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΝ ΑΠΟΦΑΣΙΝ ΤΟΥ
ΛΑΤΙΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΝΙΚΟΛΑΟΥ PROTHIMUS

1463, Δεκεμβρίου 1

Περίληψις.—Ὁ Νικήτας Συρόπουλος, προσφυγὼν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἄνδρου καὶ γενικὸν βικάριον τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Βησσαρίωνος Ματθαῖον Grimani, παρεπονέθη κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Νικολάου Prothimus, διότι οὗτος τὸν κατεδίκασεν εἰς ποινὴν ὑπὲρ τὸ δέον βαρεῖαν, κατὰ τὴν δίκην μετὰ τοῦ Στυλιανοῦ Scharini, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι οὗτος ἀντέδρασεν εἰς προηγουμένην πρόκλησιν τῆς συζύγου τοῦ Στυλιανοῦ, ἢ ὅποια τὸν ἐξύβρισεν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι δὲν ἐξητάσθησαν οἱ μάρτυρες, διὰ τῶν ὁποίων ἠθέλεν ἀποδείξει ὅτι τὸ παράπτωμά του ἦτο μικρότερον, ἢ δὲ ἐξύβρισις τὴν ὁποίαν ὑπέστη μεγαλυτέρα τῆς ἀποδειχθείσης. Ὡς ἐκ τούτου, ζητεῖ αἱ ποιναὶ νὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰ παραπτώματα, ἰδίᾳ ἡ χρηματικὴ ποινὴ, καθ' ὅσον τυγχάνει — ὡς λέγει — πτωχὸς καὶ διὰ τῆς πληρωμῆς τόσων χρημάτων ἠθέλε καταστραφῇ τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ ἡ οἰκογένειά του.

Ὁ Grimani, ἐξετάσας τὰ πρακτικὰ τῆς δίκης καὶ ἰδὼν τὰς μαρτυρίας, ἐκάλεσε τὸν ἀρχιεπίσκοπον Prothimus, προκειμένου νὰ πληροφορηθῇ περὶ τῶν λόγων οἱ ὅποιοι τὸν ὤθησαν εἰς τὴν ἐκδοσιν καταδικαστικῆς ἀποφάσεως. Ὁ Prothimus ἐπέδειξε γραπτὴν ἐντολήν, ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τοὺς δύο ἱερεῖς, διὰ τῆς ὁποίας ἐπέβαλλεν εἰς ἕκαστον τούτων τὴν ποινὴν τοῦ προστίμου 50 ὑπερπύρων, διότι ἐξεστόμισαν ἀπρεπεῖς λόγους, καὶ 100 ὑπερπύρων δι' ἀμοιβαίας ἀναρμόστους πράξεις, ὁμοίαν δὲ ποινὴν εἰς τὰς οἰκογενείας αὐτῶν, ὡς ἐν τῷ καταστίχῳ τῶν ποινῶν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 17 Ἰουλίου 1459 ἐμφαίνεται. Ἀλλ' οἱ δύο ἀντίδικοι, ὡς καὶ αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν, δὲν συνεμορφώθησαν πρὸς τὴν ἐντολήν. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ βικάριος ἀποφασίζει, ὅπως ὁ Στυλιανὸς Scharini ὑποστῇ τὴν χρηματικὴν ποινὴν 20 μόνον ὑπερπύρων, ὁμοίαν δὲ ποινὴν καὶ ὁ Νικήτας Sirorulo, καὶ εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τόσον ὁ εἷς ὅσον καὶ ὁ ἄλλος εἶχον πληρώσει περισσότερα, συνεπεία τῆς προηγουμένης καταδίκης (περὶ ἧς βλ. κατωτέρω), νὰ ἐπιστραφοῦν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν τὰ ἐπὶ πλεον εἰσπραχθέντα ποσά. Καταδικάζει ἐν συνεχείᾳ τὴν σύζυγον τοῦ Στυλιανοῦ νὰ νηστεύσῃ μὲ ἄρτον καὶ ὕδωρ ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἑβδομάδα,

ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως, ἐξαιρουμένης τῆς Κυριακῆς, καὶ νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν πρὶν ἐκτίσῃ τὴν ποινὴν ταύτην. Ὡσαύτως, ὅπως γονυπετὴς ζητήσῃ συγγνώμην παρὰ τοῦ Νικήτα διὰ τὰς ὕβρεις τὰς ὁποίας ἐξεστόμισεν ἐναντίον του, τοῦ Στυλιανοῦ ὑποχρυσμένου νὰ μεριμνήσῃ ὅπως ἡ σύζυγός του ἐκτελέσῃ τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτὴν ποινὴν. Ἐξ ἄλλου, καταδικάζει τὸν Νικήταν, ὅπως ἀπὸ τοῦδε καὶ μέχρι τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων παρευρίσκηται τὴν πρωίαν ἐκάστης Δευτέρας καὶ Τετάρτης εἰς τὴν θεῖαν λειτουργίαν τὴν τελουμένην εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν καὶ παραμένῃ κατὰ τὰς δύο ὥς ἄνω ἡμέρας εἰς τὰ πέριξ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, παρευρισκόμενος εἰς τὰς θείας λειτουργίας καθ' ὅλας τὰς ὥρας κατὰ τὰς ὁποίας λαμβάνουν αὗται χώραν, κατὰ τὸν ὑπόλοιπον δὲ χρόνον ν' ἀναγινώσκῃ τὸ Ψαλτήριον· ὡσαύτως δὲ νὰ νηστεύῃ κατὰ τὰς δύο αὐτὰς ἡμέρας μὲ ἄρτον καὶ ὕδωρ. Καταδικάζει ἐπίσης τὸν Στυλιανὸν νὰ ὑποστῇ ἀνάλογον τιμωρίαν καθ' ἐκάστην Παρασκευὴν μέχρι τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων. Εἰς περίπτωσιν ἀνυπακοῆς θέλει ἐπιβληθῇ εἰς τὸν ὑπαίτιον πρόστιμον 25 ὑπερπύρων, ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος ἤθελε καταγγεῖλει καὶ ἀποδείξει τὴν ἀνυπακοὴν θὰ ἐλάμβανε τὸ ἥμισυ τοῦ ὡς ἄνω ποσοῦ. Τέλος ἀποφαίνεται ὅτι λόγῳ τῆς διενέξεως αὐτῆς ἀμφότεροι οἱ ἱερεῖς ὑπέπεσαν εἰς τὸ ἀνάθεμα καὶ ἐπιβάλλει εἰς αὐτοὺς ὅπως γονυπετεῖς ζητήσουν παρὰ τοῦ βικαρίου συγγνώμην καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης τοῦ βικαρίου συνέτειναν, κατὰ τὸ ἔγγραφον, τὰ ἑξῆς: 1) Ὁ Grimanì διεπίστωσεν ὅτι αἰτία τῶν ἀδικημάτων, τὰ ὁποῖα ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνυπακοὴν καὶ τὰς ὕβρεις, ὑπῆρξεν ἡ σύζυγος τοῦ Scharinì καὶ ὅτι τὰ μετέπειτα συμβάντα ἤρχισαν ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ Scharinì, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῶν προκλήσεων ρίψας κλάδους ἐκ τῆς οἰκίας του ἐπὶ τοῦ Συροπούλου, ὡς σαφῶς προκύπτει ἐκ τῶν καταθέσεων τῶν μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι ἐξητάσθησαν κατόπιν ἐντολῆς τοῦ ἐπισκόπου, ὡς ἐζήτησαν ἀμφότεροι οἱ ἱερεῖς, 2) εἶδε τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, διὰ τῆς ὁποίας κατεδικάζετο ὁ Στυλιανὸς εἰς τὴν καταβολὴν 50 ὑπερπύρων καὶ ὁ Νικήτας 150 ὑπερπύρων καὶ εἰς φυλάκισιν ἑνὸς μηνός, εἰς ἀμφοτέρους δὲ ἐπεβάλλετο ἡ ποινὴ τῆς ἀργίας (μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς τελέσεως τῆς θείας λειτουργίας ὑπ' αὐτῶν) καὶ 3) ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν φράσιν τοῦ Σωτῆρος: «ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται»¹³, τὴν ὁποίαν ὁ ἀρχιε-

13. Ματθαῖος, κεφ. ιη', 7.

πίσκοπος ἡγνόησε, διότι ἐπεθύμει—ὥς εἶπε—νὰ φανῇ ἐπιεικῆς (πλὴν εἰς βάρος τῆς δικαιοσύνης, καθ' ὅσον παρέμενεν ἀτιμώρητον τὸ παράπτωμα τῆς συζύγου τοῦ Στυλιανοῦ).

Ἐπὶ πλέον, ὁ βικάριος προέβη εἰς ἀναθεώρησιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ ἀποδώσῃ δικαιοσύνην, διότι εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐπιβληθεῖσα εἰς τὸν Συρόπουλον ποινὴ ἦτο ὑπερβολικὴ καὶ ὅτι τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ πταίσματα δὲν ἔπρεπε νὰ παραμείνουν ἀτιμώρητα, ἀλλ' ὅτι ταυτοχρόνως δὲν ἔπρεπε νὰ καταστραφῇ ἡ περιουσία οὐδενὸς ἕνεκα τῶν χρηματικῶν ποινῶν.

Ἐκδίδεται τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ Archivio Segreto Vaticano, *Armarium XXXIV, Tomus 7*, ff. 136^v - 137^v (νέα ἀρίθμησις· παλαιὰ ἀρίθμησις: ff. 135^v - 136^v).

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο καταχωρίζεται τελευταῖον εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐγγράφων τῆς δικογραφίας, ὡς ταῦτα παραδίδονται διὰ τοῦ χειρογράφου τοῦ Μυστικοῦ Ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ, πλὴν ὅμως ἐκδίδεται πρῶτον ἐνταῦθα, ἐπειδὴ χρονολογικῶς προηγεῖται τῶν ἄλλων.

¹ *Reverendus dominus Matheus Grimanj, Episcopus Andriensis et Vicarius generalis jn spiritualibus Reverendissimi domini B(essarionis) dignisimj* ² *chardinalis divina miseratione patriarce alme Sedis Constantinopolitane, Come auditor de tutj* ³ *querele e lementj si volese proponer Contra lo Reverendo miser N(icolò) Prothimo, arziveschovo de Athenes, ||* ⁴ *(137^r) Constituido per el prefato Reverendissimo Cardenal e patriarcha, Come appar per le letere dela soa Reverendissima signoria bulade,* ⁵ *con bula plumbea, con plena autorità de difinir e de zudegar tute e chadaune querele e lemento contra el predito* ⁶ *fosse oposto. Comparendo doncha papa Nicita Siropulo agrevandosse adversso lo prenominato miser lo arciveschovo,* ⁷ *che jnella quistiun e briga habuda con papa Steliano Schapinj, la pena sia sta' grieva a par del suo delito, si per esser sta'* ⁸ *provocado per le jnzurie recevude dela mugier del dito papa Steliano jntrar in la dita briga, si etiam per non esser sta'* ⁹ *examinadi hi soi ttestimonj, per li qual dixे voleva provar la soa Culpa esser sta' assa' menor, E le jnzurie Recevute* ¹⁰ *più forte de quello si à provado, e domandava raxon che secondo El suo delito fosse conpensada la pena, E maxime* ¹¹ *pecuniaria, elegando esser povero e tolandolj tantj dinerj, stava dissipado luj e chaxa sua, per el prefato* ¹² *Reverendo Vicario fo examinado el dito processo e visto el testificar di testimonij*

fexe eziām Convegnir el Reverendo miser lo arci-^{|13} veschovo per intender le raxon l' à mosso far la dita condenaxon, el qual mostra uno comandamento jn scritis fato de suo^{|14} ordene al dito papa Steliano a papa Nicita, a tutj duo et chadaun de lor, per lo qual comandamento a lorj vien messo pena^{|15} de perperi .LO., in parole dixoneste e perperi .C. in fattj dixonestj, che per lor ho per altri per lor fosse fatj, e simel pena^{|16} a la fameia dei diti fo posta, chome appar jn el chaderno dele pene 1459, adì 17 luio, lo qual comandamento^{|17} per el prefato papa Nicita e papa Steliano e simelmente per la moier del dito papa Steliano e per soi fiolj fo contrafatto in tuto^{|18} e per tuto. Considerando adoncha el prenominato Reverendo V(icario) el principio dela contrafation de tal comandamento in parole^{|19} inzurioxe esser processo dela mugier del dito papa Steliano et etiam la contrafaziun in fatj dexonesti sia principiado^{|20} dal dito papa Steliano, sì meter man in arme come etiamdio in trazer fraschi de chaxa soa sopra el dito papa Nicita, come^{|21} chiaramente se vede per j ttestimonj Examinadj per Comandamento del prefato miser lo veschovo ad instantia del prefato papa Steliano e papa^{|22} Nicita, E visto le termination over condenaxon fata per el prefato Reverendo miser lo arziveschovo, per la qual condena papa Steliano^{|23} perperi .LO., e papa Nicita perperi .CLO., et jmprexon mese uno, suspendando tutj do dela mesa, Et considerando la sententia^{|24} del nostro Salvator, el qual disse «necesse est, ut veniant scandala verunptamen ve homini illj, per quem schandalium^{|25} venit», et tamen el prefato miser lo arziveschovo de tal sententia per el Salvator nostro proferite non avendo fato^{|26} fundamento, pensando far misericordiose, come el dixè, trapassa l' ordene dela justicia, in tal caxo lasando impunido^{|27} el delito dela mugier de papa Steliano senza punition. Voiando El prefato Reverendo miser lo vicario satisfar^{|28} in tuto la justicia, parendolj etiam esser sta' eccessiva la pena dada a papa Nicita, perchè li delitj e li pechadj^{|29} chussi inhonestamente comessi non passa senza punicion, et eziām alcuno non ssia dissipado nela so facoltà^{|30} per le pene pechuniarie, Jn Christi nomine invocato Statuì e termena che el dito papa Steliano sia condenado^{|31} in dinerj solo perperi 20 et altri perperi 20, sia condenado papa Nicita, et se più dinerj avesse pagado, ^{|32} ho l' uno o l' altro, per la contenaxon del prefato miser lo arziveschovo, termena e sententia che siano restituidj^{|33} per el prefato miser lo arziveschovo a qui fosse toltj. Item condena la mugier del dito papa Steliano che una setemena^{|34} intriega deba zunar pan e aqua, la qual setemana principia del dì de

doman, non se intendando la domenega, |³⁵ e che non presuma intrar jn giexa perfin non habia satisfato tal penitenzia. Eziam debia andar genis |³⁶ flexibus domandar perdonanza al dito papa Nicita dele jnzurie li à dito, e de questo papa Steliano sia oblegado |³⁷ far che la dita so mugier faza con effeto la dita penitenzia. Apresso condena papa Nicita che da mo' perfin |³⁸ la vinginia de Nadal sia hoblegado lunj E mercore levarsse ali maitinj e vegnir alo hofizio nela giexa |³⁹ principal, E tutj quelj do zornj del contorno dela dita giexa non se possa partir stando alo hofizio divino |⁴⁰ ale hore se quanta, resto del tempo sia ubligado lezer tuto lo Salterio, zunando quelj zorni pan E aqua. |⁴¹ Item condena el dito papa Steliano da mo' perfin la dita vinginia de Nadal hogni venere far che la medema penitenzia |⁴² che jo posto a papa Nicita. E qui contrafarà in alguno pretio, intanto quello se contien in la termenation e sententia |⁴³ presente, Vuol el prefato Reverendo miser lo vicario che 'l caza in la pena de altri perperi 25, e qui l' achuxarà. ||⁴⁴ (137v) E provaralj la conrtafation habia la mita dela dita pena, dechiarando che per la dita briga tutj do prettj, |⁴⁵ zoè papa Steliano e papa Nicita, sono chadutj in excumunication, però termena che chadaun de lor |⁴⁶ flexis genibus domandano el prefato miser lo vicario jndulgentia et absolution.

|⁴⁷ *Latta e puplicata per comandamento del prefato miser lo V(icario) adì primo dicembre 1463, presente miser don Zuane, |⁴⁸ abado et procurator de miser lo patriarcha, miser pre' Bertulin Margaroto e papa Nicola Chra-bj, papa Dimitri |⁴⁹ Siropulo et altri pluxor.*

Στ. 23 : ἀντὶ τοῦ προκριθέντος *uno*, εἰς τὸ χειρόγραφον ἔχει γραφῇ : *j*.
 Στ. 31 : πρὸ τῆς λέξεως *Nicita* ἐγράφη καὶ εἶτα διεγράφη ἡ λέξις *Steliano*.
 Στ. 33 : ἀντὶ τοῦ *setemena* γράφε *setemana*, ὡς ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον (34).

2

Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΣΙΡΟΠΟΥΛΟ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΛΑΤΙΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΝΙΚΟΛΑΟΥ PROTHIMUS ΕΠΙΒΛΗΘΕΙΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

1463, Ἰανουαρίου 28 [more veneto, = 1464]

Περίληψις.—Ὁ Νικήτας Συρόπουλος προτίθεται νὰ ἀποδείξῃ διὰ μάρτυρος, ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Νικόλαος Prothimus ἔλαβε παρ' αὐτοῦ

